

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA
FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2016

www.tenk.fi

Forskningsetiska delegationen

Verksamhetsberättelse | 2016

1 | DELEGATIONENS SAMMANSÄTTNING OCH MÖTEN

Forskningsetiska delegationen (TENK) är ett sakkunnigorgan tillsatt av undervisnings- och kulturministeriet som behandlar etiska frågor med anknytning till forskning. Dess uppgift är att främja god vetenskaplig praxis och förebygga oredlighet i forskning (Förordning om forskningsetiska delegationen 1347/1991). Undervisnings- och kulturministeriet tillsätter delegationens medlemmar enligt det vetenskapliga samfundets förslag för en treårsperiod.

Delegationens mandatperiod slutade den 31 januari 2016. Ordförande för den avgående delegationen var kansler emerita **Krista Varantola** från Tammerfors universitet och vice ordförande var professor **Markku Helin** från Åbo universitet. Delegationen hade därtill åtta övriga medlemmar:

- enhetsdirektör **Arja Kallio**, Finlands Akademi
- äldre forskare **Jyrki Kettunen**, Arcada
- universitetslektor **Pekka Louhiala**, Helsingfors universitet
- forskningsdirektör **Per Mickwitz**, Finlands miljöcentral

- professor **Kirsi Saarikangas**, Helsingfors universitet
- professor **Ari Salminen**, Vasa universitet
- chef för juridiska frågor **Ari Suomela**, Tekes
- professor **Pirkko Walden**, Åbo Akademi

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den nya delegationen för perioden 1.2.2016 - 31.1.2019. Som ordförande för delegationen fortsatte kansler emerita Krista Varantola från Tammerfors universitet. Universitetslektor Pekka Louhiala från Helsingfors universitet utnämndes som vice ordförande. Delegationen hade därtill åtta övriga medlemmar:

- Ledande ekonomist **Kari Hämäläinen**, Statens ekonomiska forskningscentral
- Äldre forskare **Jyrki Kettunen**, Arcada
- Akademiforskare, vice rektor **Erika Löfström**, Helsingfors universitet, Tallinn universitet
- Professor **Rainer Oesch**, Helsingfors universitet
- Akademiprofessor **Riitta Salmelin**, Aalto universitet
- Datacenterchef **Sirpa Thessler**, Naturresursinstitutet
- Professor **Risto Turunen**, Östra Finlands universitet
- Jurist **Meri Vannas**, Finlands Akademi

Forskningsetiska delegationen 2016 - 2019: (från vänster) Meri Vannas, Sirpa Thessler, Kari Hämäläinen, Riitta Salmelin, Rainer Oesch, Pekka Louhiala, Erika Löfström, Risto Turunen, Krista Varantola, Jyrki Kettunen.

Den avgående delegationen hade ett sammanträde under verksamhetsperioden där den nya delegationen också var närvarande. Därtill sammankom den nya delegationen sju gånger under året. Decembersammanträdet hölls i samband med ett två dagars besök vid Lapplands universitet.

Generalsekreterare, docent **Sanna Kaisa Spoof** fungerade som delegationens sekreterare. FM **Terhi Tarkiainen** var deltidsanställd planerare på sekretariatet. Tjänsten som planerare delas med Delegationen för informationsspridning. KoD **Ilina Kohonen** var projektchef för Forskningsetiska delegationens och Delegationen för informationsspridnings gemensamma projekt *Tiedon jakaminen luo vaikuttavuutta* (Effekter av kunskapsspridning) (2016–2017). Fr.o.m. 2.5.2016 har även byråsekreterare, ekon. kand. **Kaisu Reiss** varit anställd på delegationens sekretariat. Tjänsten som byråsekreterare har delats med Delegationen för vetenskapsakademierna och Delegationen för informationsspridning.

Forskningsetiska delegationen delar kansli med Vetenskapliga samfundens delegation (VSD), Snellmansgatan 13, Helsingfors.

2 | FÖREBYGGANDE VERKSAMHET, EVENEMANG OCH UTBILDNING

Samtliga universitet, merparten av yrkeshögskolorna och så gott som alla forskningsinstitutioner inom offentlig finansiering samt Finlands Akademi och Statsrådets kansli har förbundit sig till Forskningsetiska delegationens

förebyggande etiska anvisningar *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Forskningsetiska delegationens anvisningar 2012. I slutet av 2016 hade sammanlagt 77 instanser skrivit under anvisningarna. Den trespråkiga GVP 2012-anvisningen kan beställas avgiftsfritt från delegationens kontor och pdf-versionen finns på adressen www.tenk.fi.

Forskningsetiska delegationen utarbetade tillsammans med Finlands universitet UNIFI rf *Väitöskirjan ohjaus- ja tarkastusprosessin tutkimuseettiset suositukset yliopistoille* (Doktorsavhandlingens handlednings- och granskningsprocess och därtill hörande forskningsetiska rekommendationer för universitet). Den översattes också till engelska och den engelskspråkiga versionen kommer att ges ut under 2017.

Utöver utarbetandet av olika anvisningar låg fokus för delegationens arbete på olika nationella och internationella expertuppdrag och nätverksbildning i syfte att främja forskningsetisk verksamhetskultur. Arbetet med att ge råd till forskare och fortsättningsstuderande samt det övriga förebyggande arbetet fortsatte. Forskningsetiska delegationen mottog föreläsningsförfrågningar gällande forskningsetik från högskolor och övriga forskningsorganisationer. Ordförande för Forskningsetiska delegationen, vissa medlemmar och generalsekreteraren gav utbildning i forskningsetik runt om i Finland (för mer information, se den finska verksamhetsberättelsen). Dessutom gav man råd till olika instanser gällande utredningsmekanismer för misstankar om avvikelser från god vetenskaplig praxis.

Forskningsetiska delegationen ordnade två forskningsetiska seminarier under 2016. *Etikdagen* (Etiikan päivä) som har blivit ett årligt evenemang arrangerades den 9 mars 2016 i Vetenskapernas hus i Helsingfors. Forskningsetiska delegationen är huvudarrangör för dagen. Årets tema var ägarskap av forskningsdata.

Forskningsetiska delegationen samt Akavas Specialorganisationer, Akademiska Naturvetarförbundet, Professorsförbundet, Teknikens Akademiker TEK och Forskarförbundet ordnade tillsammans "Fusk eller ej"-seminariet den 9 maj 2016 i Vetenskapernas hus.

Ovan nämnda seminariepresentationer och videon finns till påseende på delegationens webbsida.

Forskningsetiska delegationen och Delegationen för informationsspridning sparkade i december 2015 igång ett tvåårigt projekt *Tiedon jakaminen luo vaikuttavuutta* (Effekter av kunskapsspridning). Det fokuserar på frågor kring definition av ansvarsfull vetenskapskommunikation och upphovsrätt. Projektet finansieras av undervisnings- och kulturministeriet. Målet är bl.a. att ta fram en rekommendation om upphovsrätt av vetenskapliga publikationer. En egen forskarbaserad webbplats vastuullinentiede.fi ska också byggas upp i syfte att öka kännedom om processen kring god vetenskaplig praxis. Avsikten är att webbplatsen blir en databank för finländsk forskningsetisk praxis med bl.a. fallstudier och undervisningsmaterial, också på engelska.

På våren 2016 skrevs det i medierna i Finland om vetenskapligt fusk samt Forskningsetiska delegationens roll och befogenheter i att övervaka och kontrollera fusk.

Trots att fenomenet är sällsynt i Finland, har misstankarna om fusk ändå ökat. En del misstankar utreds aldrig, eftersom man antingen inte kan eller vågar göra en officiell anmälan om dem i eget namn. För att säkerställa att de förebyggande åtgärderna kring forskningsrelaterat fusk är tillräckligt omfattande och övervakningen effektiv, har utbildnings- och kulturministeriet beställt av Forskningsetiska delegationen en utredning om insatser som bidrar till god vetenskaplig praxis. Följande insatser lades fram i utredningen som bygger dels på delegationens praktiska erfarenheter och dels på internationella jämförelser samt svaren från en enkät som skickats till forskningsorganisationer som en del av utredningen:

- Forskningsetikens organisationsspecifika stödpersonssystem inleds mellan forskare, forskningsorganisationer och Forskningsetiska delegationen.
- Kännedom om den finländska processen kring utredning av fusk och Forskningsetiska delegationen utökas genom att lansera en forskarbaserad webbplats "Etikbibliotek" med rådgivning och undervisningsmaterial.
- Forskningsetiska delegationen jobbar för att det ska bli lättare att anmäla misstankar om eventuellt fusk och för att skydda uppgiftslämnaren (s.k. whistle-blower).
- Forskningsetiska delegationen förstärks genom att man i sekretariatet inrättar en experttjänst till så att den nuvarande nivån vad gäller förebyggande av forskningsfusk samt övervakning kan tryggas och de föreslagna åtgärderna genomförs.

Generalsekreterare Sanna Kaisa Spoof överlämnade utredningen till undervisning- och kulturminister **Sanni Grahn-Laasonen** den 20 juni 2016.

Överlämnande av utredningen den 20 juni 2016: (från vänster) undervisning- och kulturminister Sanni Grahn-Laasonen, TENK generalsekreterare Sanna Kaisa Spoof och TENK medlem, professor Rainer Oesch.

3 | HANDLÄGGNING AV MISSTANKAR OM AVVIKELSE FRÅN GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

3.1. Misstankar om avvikelser från god vetenskaplig praxis som anmälts till Forskningsetiska delegationen samt faktiska avvikelser

År 2016 fick Forskningsetiska delegationen, via finländska universitet, yrkeshögskolor och andra forskningsorganisationer som förbundet sig till att följa GVP-anvisningarna, totalt 20 nya anmälningar om misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis. Misstankarna utreddes i den organisation där det forskningsarbete som misstanken gällde pågick eller hade pågått. I tio av de anmälda fallen ansåg man det inte befogat att starta en förundersökning i ärendet.

Enligt de anmälningar som Forskningsetiska delegationen mottog utfördes det i forskningsorganisationerna år 2016 totalt 19 st GVP-utredningar, varav en del inletts redan tidigare. Av dessa var tre utredningar sådana där avvikelse från god vetenskaplig praxis kunde konstateras: det var fråga om plagiering, stöld samt försummelse av (likgiltighet för) god vetenskaplig praxis, dvs. förminskade av en annan forskares insats och bristfälliga eller olämpliga hänvisningar.

Anonymiserade sammanfattningar av dessa avvikelser presenteras i punkt 3.2.

3.2. Avvikelser från god vetenskaplig praxis som konstaterats i forskningsorganisationer

Fall 1: Plagiat resulterade i att avhandlingen skrevs på nytt

Ett diplomarbete inom teknik som godkänts vid universitetet ansågs innehålla plagiat. Detta kom fram i samband med

ett plagiatdetektionsprogram ett år efter att avhandlingen hade godkänts då studeranden hade lånat direkta citat ur sin egen avhandling i samband med ett annat kursarbete. Läraren hade då lagt märke till att de var direkt tagna ur andra källor. I förutredningen medgav studenten att hänvisningarna var bristfälliga men vädjade till okunskap och språkförbristning. Enligt universitetsrektorns beslut hade studenten gjort sig skyldig till fusk, men man ansåg att gärningen inte begåtts uppsåtligt. Studenten fick skriva sin avhandling på nytt under övervakning av handledaren.

Fall 2: Handledarna stal studenters material till sin egen artikel

Universitetslektor och professor emeritus inom samhällsvetenskap använde i sin artikel material som två av deras studenter hade samlat in för sin pro gradu-avhandling. Studenterna blev inte tillfrågade om saken och fick inte heller möjlighet att bli angivna som upphovsmän. Artikeln innehöll inte heller några hänvisningar till deras avhandling. Utifrån en utredning i saken ansåg universitetsrektorn att de misstänkta hade gjort sig skyldiga till stöld. De förpliktades att meddela till sin utgivare om brott mot god vetenskaplig praxis. Till artikeln skulle också fogas en hänvisning till pro gradu-avhandlingen som använts som källa.

Fall 3: En av författarna till den ursprungliga artikeln utelämnades från artikelns översättning

Doktorand A inom samhällsvetenskaper skrev tillsammans med forskningsprojektets ledare B en finskspråkig artikel som baserades sig på material som samlats in och analyserats av A. Doktorand C angavs också som författare till artikeln. Senare märkte A att B och C hade publicerat en engelskspråkig artikel med ungefär samma innehåll. I den engelskspråkiga artikeln hänvisade man till den finskspråkiga artikeln som om det var fråga om två skilda alster.

ANMÄLDA MISSTANKAR OM GVP-KRÄNKNING TILL TENK OCH KONSTATERADE GVP-KRÄNKNINGAR, ANTAL		2016	2015	2014	2013	2012	2011
forskningsorganisationers officiella anmälningar om nya misstankar om GVP-kränkning till TENK		20	24	23	19	8	13
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning (fusk eller frångående av god vetenskaplig praxis) konstaterats*	Fusk	2	4	5	2	0	3
	Frångående	1	3	1	2	5	0
under året slutförda GVP-processer i forskningsorganisationer, där GVP-kränkning ej konstaterats*		16	17	15	10	5	9

*I talen ingår även fall som anmälts innan året, och slutförts under året

I universitetets egen förundersökning har man ändå ansett att den engelskspråkiga artikeln avvek så pass mycket från den finskspråkiga att A inte behövde anges som författare till artikeln. A var missnöjd med beslutet och bad om Forskningsetiska delegationens utlåtande i saken. I utlåtandet ansåg delegationen att ärendet ännu inte utretts och att universitetet ska inleda utredning i saken.

På basen av utredningsgruppens slutrapport kom universitetet fram till att B och C trots allt hade gjort sig skyldiga till försummelse av god vetenskaplig praxis. Detta tog sig uttryck i förringandet av den andra forskares insats samt bristfälliga eller olämpliga källhänvisningar.

Även B och C gjorde en GVP-anmälan om A. I den påstod de att A hade gjort sig skyldig till fusk genom att presentera falska iakttagelser och förfalskat intervjumaterial. Universitetet ansåg ändå att A inte gjort sig skyldig till avvikelse från god vetenskaplig praxis.

3.3. Begärda och avgivna GVP-utlåtanden av Forskningsetiska delegationen

År 2016 mottog Forskningsetiska delegationen sammanlagt nio nya begäran om utlåtande gällande misstanke om avvikelse från god vetenskaplig praxis. I ett av fallen gavs inget utlåtande, eftersom ärendet inte ingick i delegationens befogenheter. Behandlingen av fyra fall fortsätter även nästa år. Forskningsetiska delegationen avgav således sammanlagt åtta GVP-utlåtanden år 2016.

Nedan följer anonymiserade sammanfattningar av GVP-utlåtanden som Forskningsetiska delegationen avgav under 2016:

Utlåtande 1: Författare till en publikation som gjorts som samarbete omfattades inte av GVP-anvisningarna

En forskare i pedagogik upptäckte att ett stycke text från forskares doktorsavhandling hade tagits med i en publikation som gjorts som samarbete mellan universitetet och ett företag. Forskaren lämnade in en GVP-anmälan om saken. Universitetet ansåg dock att det inte var behörigt att behandla ärendet, eftersom författaren till publikationen inte hörde till universitetets personal. Forskaren bad om Forskningsetiska delegationens utlåtande i ärendet. Forskningsetiska delegationen ansåg att universitetet hade följt GVP-anvisningarna när det beslutat att inte behandla saken.

Utlåtande 2: Förundersökning om pressmeddelande

Enligt GVP-anmälan hade man i samband med ett universitetsprojekt inom teknik avvikit från god vetenskaplig praxis genom att offentligt presentera vilseledande och felaktiga uppgifter om forskningsresultat, resultatens vetenskapliga betydelse och deras tillämplighet. Misstankarna uppstod efter offentliggörandet av ett pressmeddelande där resultaten presenterades. Den som gjorde anmälan fick inte trots begäran möjlighet att bekanta sig med forskningen som låg bakom pressmeddelandet. Personen lämnade in en GVP-anmälan om ärendet, men universitetet inledde inte en GVP-process. Om en allvarlig anklagelse riktas mot en forskningsgrupp, ligger det enligt Forskningsetiska delegationen i allas intressen att saken utreds genom en GVP-process. Efter Forskningsetiska delegationens utlåtande i ärendet inledde universitetet en förundersökning enligt GVP-processen.

Utlåtande 3: En långvarig tvist om upphovsrätt kräver en mer omfattande undersökning

En f.d. doktorand på ett universitet uttryckte misstanke om att en forskare, som arbetat tillsammans med vederbörande på ett forskningsprojekt inom naturvetenskap, hade plagierat vederbörandes diplomarbete både i sitt licentiatarbete och i sin avhandling. Efter GVP-processen framgick det att forskaren B hade plagierat diplomarbetet både direkt och indirekt på ett flertal ställen. Samtidigt utreddes institutionens publiceringspraxis också i övrigt, och trots att den till många delar förblev oklar kunde någon egentlig GVP-kränkning inte påvisas.

A ansåg ändå att GVP-processen som skiljde fallen från varandra inte var opartisk till alla delar. Universitetet inledde inte någon egentlig utredning i saken för att utreda om forskaren borde ha nämnts som upphovsman i konferenspublikationen. A påpekade att undersökningen dessutom hade dröjt. Processen som innehöll två GVP-utredningar pågick i cirka 13 månader.

Med hänsyn till ärendets omfattning och kvalitet ansåg Forskningsetiska delegationen att det var motiverat att fallen behandlades separat. Det var fråga om två olika undersökningar, och också de som var föremål för misstankar var olika personer. Dessutom ansåg Forskningsetiska delegationen att med hänsyn till omständigheterna hade förundersökningen gjorts inom rimlig tid.

Eftersom parterna hade mycket olika uppfattningar om händelseförloppet, låg det i allas intressen att även externa och opartiska experter deltog i utredningen av saken. Därmed ansåg Forskningsetiska delegationen att en GVP-utredning bör inledas i ärendet.

UTLÅTANDEN MOTTAGNA OCH AVGIVNA AV TENK, ANTAL	2016	2015	2014	2013	2012	2011
begäran om utlåtande som mottagits av TENK i anslutning till nya GVP-processer	9	11	11	5	8	8
utlåtanden avgivna av TENK i anslutning till GVP-process (inklusive andra begäran om utlåtande än i förra punkt)	8	8	4	5	5	7
GVP-utlåtande under arbete 31.12.	5	3	2	-	1	2
TENKS övriga expertutlåtanden i anslutning till annat än GVP-processen	1	-	-	1	4	1

Utlåtande 4: Yrkeshögskola kan inte låta bli att behandla en misstanke som riktats mot en lärare

Forskare A hade inlämnat en GVP-anmälan till yrkeshögskolans rektor där A uttryckte misstanke om att yrkeshögskolans lektor B inom teknik hade gjort sig skyldig till att på ett olämpligt sätt försvåra en annan forskares arbete genom att skriva i nedsättande och förringande ordalag om forskare A ute i offentligheten. Rektorn ansåg ändå att saken inte hör till GVP-anvisningens tillämpningsområde, eftersom B inte deltar i vetenskaplig forskningsverksamhet i yrkeshögskolan.

I sitt utlåtande ansåg Forskningsetiska delegationen att yrkeshögskolan hade begått ett formellt fel i sitt beslut som baserades sig på den tolkningen att GVP-anvisningarna inte gäller lektor B. Enligt Forskningsetiska delegationen är yrkeshögskolor forskningsorganisationer och deras undervisningspersonal är en del av högskolans vetenskapliga samfund. Därmed bör de följa god vetenskaplig praxis i olika samverkanssituationer, också utanför det vetenskapliga samfundet, till exempel i sociala medier, om det gäller deras undervisnings- eller forskningsområde. Forskningsetiska delegationen ansåg att yrkeshögskolan bör fatta beslut om att antingen inleda eller inte inleda en förundersökning samt att motivera beslutet.

Däremot tog Forskningsetiska delegationen inte ställning till huruvida en GVP-kränkning hade ägt rum, eftersom ärendet ännu inte behandlats i yrkeshögskolans GVP-process.

Utlåtande 5: Universitetet utredde upphovs- och materialtvisten men lämnade slutresultatet öppet

Medicinsk forskare A framförde till sin f.d. universitetsarbetsgivare en misstanke om att professor B och yngre forskare C från samma vetenskapsområde i egenskap av författare till en gemensam artikel gjort sig skyldiga till stöld, förvrängning och bildmanipulering samt

förringning av A:s meriter. A hade arbetat som ansvarig forskare vid universitetets forskningsprojekt som låg bakom artikeln samt som handledare för C:s doktorsavhandling. Trots detta fanns det inget omnämnande om A:s vetenskapliga insats i artikeln. Däremot anser A att B:s förtjänster i forskningsprojektet har presenterats på ett vilseledande sätt i artikeln och att B:s namn inte borde stå bland författarna. Medan projektet framskred arbetade C delvis vid ett universitet utomlands. Enligt artikeln hade största delen av djurförsöken gjorts där, men enligt A hade de gjorts under A:s ledning i Finland.

Efter utförd GVP-undersökning konstaterades A ha haft delvis rätt vad gäller djurförsöken och var de har genomförts, men i bakgrunden fanns också en tvist mellan parterna om vem som har tillgång till materialet. Undersökningen av saken har försvårats av att det utländska universitetet har vägrat att samarbeta i frågan. Enligt GVP-processen är C som första författare till artikeln ansvarig för insamling av material och dess innehåll, men också B har gjort sig skyldig till undervärdering av A:s insatser. Enligt utredningsgruppen hade enheten som förvaldade det omtvistade projektet också brister i sitt sätt att arbeta. Efter utförd GVP-process kunde universitetet ändå inte ta ställning till huruvida en GVP-kränkning hade ägt rum eller inte. Forskare A var missnöjd med beslutet. Enligt Forskningsetiska delegationen borde universitetet för varje misstanke som framförts i den ursprungliga GVP-anmälan ha konstaterat separat om det var fråga om en GVP-kränkning eller inte. Forskningsetiska delegationen bad universitetet att komplettera sitt beslut med stöd av kriterierna för GVP-kränkning.

Utlåtande 6: Brister i avhandlingens källhänvisningar handlade inte om plagiering

Universitetet mottog en anmälan om misstänkt plagiering av en pro gradu-avhandling i samhällsvetenskap. I samband med förundersökningen konstaterades det att avhandlingens litteraturförteckning innehöll några fel i källhänvisningarna men att det inte var fråga om direkt plagiering.

Den som inlämnat anmälan bad Forskningsetiska delegationens utlåtande om huruvida universitetet hade gjort rätt när det avgränsat behandlingen till att gälla endast de punkter som var kontroversiella och huruvida författaren till avhandlingen gjort sig skyldig till plagiering. I sitt utlåtande ansåg Forskningsetiska delegationen att förundersökningen hade genomförts på lämpligt sätt och att universitetet hade god anledning till att avgränsa sin förundersökning till att enbart gälla den ursprungliga GVP-anmälan. Universitetet kunde gå till väga på detta sätt också därför att det i samband med förundersökningen inte fanns några tecken på mer omfattande fusk. De bristfälliga källhänvisningarna i litteraturförteckningen var enligt Forskningsetiska delegationen inte nog för att klassificeras som plagiering och bristerna borde redan ha uppmärksamats i bedömningen av avhandlingen.

Utlåtande 7: Information om finansiering bör preciseras i meritförteckningen

Professor A, som jobbade som ansvarig forskare i ett forskningsprojekt inom teknik vid universitetet, inlämnade en GVP-anmälan som gällde hans efterträdare, professor B:s meritförteckning. A ansåg att B hade inkluderat i sin meritförteckning information om finansiering som A anskaffat. Dessutom anklagade han B för att han lagt till sitt namn i två artiklar i litteraturförteckningen trots att B inte deltagit i författandet av dem. Utifrån en förundersökning hade ingen GVP-kränkning skett i frågan. A var dock missnöjd med beslutet och bad Forskningsetiska delegationens utlåtande i saken. Forskningsetiska delegationen ansåg att B:s förfarande var i viss mån oansvarigt och klandervärt vad gäller uppgifterna i meritförteckningen och att B bör ändra meritförteckningen så att den inte ger vilseledande information. För artiklarnas del omfattade Forskningsetiska delegationen universitetets syn på att ingen GVP-kränkning skett i frågan. Enligt rådande praxis i denna disciplin kan den författare vars namn nämns först i författarförteckningen bestämma vilka de övriga som nämns i förteckningen är.

Utlåtande 8: Vetenskapligt redaktionsarbete och chefredaktörens ansvar

Doktor A i humanistiska ämnen misstänkte att professor B från samma vetenskapsområde hade gjort sig skyldig till stöld samt försvårat och förhålat forskare A:s arbete på ett olämpligt sätt, eftersom A:s namn inte nämndes som redaktör i en vetenskaplig artikelsamling vars chefredaktör B var. När A inlämnade en GVP-anmälan om saken till universitetet, hade boken ännu inte getts ut, men B hade anmält till A att dennes arbete i redaktionen var slut. Enligt A:s mening hade hen deltagit i redaktionellt arbete under hela bokprojektets gång och också idén till boken kom ursprungligen från A. B ansåg att A inte gjort sitt arbete enligt den tidtabell som överenskommits. Något skriftligt avtal

hade inte gjorts över det redaktionella arbetet och parterna hade avvikande meningar om vad som överenskommits i övrigt. Enligt universitetets GVP-förundersökning hade B inte gjort sig skyldig till GVP-kränkning.

Enligt Forskningsetiska delegationen är arbetet som redaktör inte avhängigt av om personen konkret deltar i bearbetningen och redigeringen av texterna utan det har också att göra med den vetenskapliga/mentala insatsen. I sitt utlåtande tog Forskningsetiska delegationen dock inte ställning till huruvida A:s vetenskapliga insats var tillräcklig med tanke på redigering av boken, eftersom A hade själv avstått från sina rättigheter under processens gång, trots att A senare ensidigt återkallat sitt avstående. Enligt Forskningsetiska delegationen låg ansvaret hos chefredaktören B som borde ha hittat en lösning till situationen innan boken gavs ut. Eftersom försummelsen ändå inte var grov, borde fallet inte nödvändigtvis ha klassats som avvikelse från god vetenskaplig praxis. Stöld var det inte fråga om, eftersom A:s insats i bokprojektet har nämnts i förorden och B har inte angetts som författare till publikationen. Forskningsetiska delegationen ansåg det ändå beklagligt att boken gavs ut i universitetets publikationsserie i stället för att invänta besked från GVP-processen.

Enligt Forskningsetiska delegationen hade universitetet följt GVP-anvisningarna när det ansåg att B inte gjort sig skyldig till GVP-kränkning. B hade inlämnat en GVP-anmälan om A:s agerande medan GVP-processen ännu var i gång. Forskningsetiska delegationen baserade sitt utlåtande på material med anknytning till GVP-anmälan.

4 | ETIKPRÖVNING INOM HUMANVETENSKAPERNA

Totalt 58 organisationer har i slutet av 2016 förbundit sig till Forskningsetiska delegationens anvisning *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Forskningsetiska delegationen koordinerar etikprövning av forskning inom humanvetenskaperna samt främjar samarbete mellan regionala och organisationsspecifika etiska kommittéer.

Forskningsetiska delegationen följer situationen gällande etikprövning inom humanvetenskaperna på högskolor och forskningsinstitut genom att årligen samla in information om kommittéernas verksamhet och mängden fall de hanterar. Forskningsetiska delegationens kontor upprätthåller även en lista med kontaktuppgifter till kommittéerna.

Mängden begäran om utlåtanden som hanteras av de etiska kommittéerna har fortsatt öka jämfört med tidigare år, vilket har skapat belastning i kommittéernas arbete. En del

FALL PRÖVADE AV DE ETISKA KOMMITTÉERNA FÖR HUMANVETENSKAPER, ANTAL	2016	2015	2014	2013
Begäran om utlåtande av etikprövning	392	341	303	265
Utlåtanden från de etiska kommittéerna	324	295	287	243
Begäran om utlåtanden som returnerats (inget utlåtande eller nekande utlåtande med yrkanden på rättelse)	65	49	52	42

kommittéer har förnyat och kompletterat sina anvisningar. Ibrukttagandet av elektroniska system för begäran om utlåtande har också testats.

Många gånger har begäran om utlåtanden varit bristfälliga. Det har funnits problem bl.a. i noggrannheten av forskningsplanen, materialhanteringsplanen samt i klarheten av meddelanden och samtyckesformulär. Behovet av etikprövning har varit klart mindre i yrkeshögskolorna än i universitet och forskningsinstitutioner.

Etiska delegationer bedömer att användningen av i synnerhet material från de sociala medierna kommer att öka inom humanvetenskaperna. Detta innebär att även dataskydds- och personregisterfrågorna kommer att öka i betydelse. När internationella och tvärvetenskapliga forskningsprojekt blir allt vanligare lyfts de flesta kommittéernas roller och ansvarsfördelningen fram.

Utmaningarna kring internationella forskningsprojekt diskuterades också vid ett diskussionsmöte den 15 november 2016 som Forskningsetiska delegationen hade anordnat för etiska kommittéer. Aktuella frågor på det forskningsetiska fältet var också ett tema vid mötet. Bland talarna fanns ordförande för Helsingfors universitets etiska kommitté **Erika Löfström**, ordförande för Jyväskylä universitets etiska kommitté **Hannakaisa Isomäki** samt generalsekreterare **Ritva Halila** för den riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården (ETENE).

5 | SAMARBETE, INITIATIV SAMT PUBLIKATIONS- OCH INFORMATIONSVERSAMHET

Forskningsetiska delegationen fortsatte att bekanta sig med det forskningsetiska läget i universitetsstäderna utanför huvudstadsregionen. Rovaniemi var destinationen för delegationsmedlemmarnas och sekreterarnas studieresa 2016. Rektor **Mauri Ylä-Kotola** och ordförande för delegationen för etikprövning, professor **Markku Vieru** stod som värdar för besöket till Lapplands universitet 7–8.12.2016. Forskningsetiska delegationen träffade bland annat representanter för universitetets etiska delegation,

biträdande rektor för Lapplands yrkeshögskola **Reijo Tolppi** samt forskare från Arktiska centret. I samband med besöket bekantade sig gästerna med Arktikums utställning.

Forskningsetiska delegationen har samarbetat med nationella etiska delegationer, Delegationen för vetenskapsakademierna i Finland samt Delegationen för informationsspridning bland annat i samband med ordnandet av Etikdagarna. Forskningsetiska delegationen är också en aktiv medlem i Vetenskapliga samfundens delegation (VSD).

Delegationens medlemmar och generalsekreterare bildar nätverk och informerar om delegationens verksamhet genom att hålla seminarieinlägg samt genom att publicera artiklar och ge intervjuer (se bilagor 1 och 2 i den finska verksamhetsberättelsen). Forskningsetiska delegationen gav också ut en broschyr på tre språk om sin verksamhet. Broschyren kan laddas ner från delegationens webbplats.

Forskningsetiska delegationens medlemmar verkar aktivt i såväl regionala som nationella etiska kommittéer och arbetsgrupper (se bilaga 3 i den finska verksamhetsberättelsen).

Forskningsetiska delegationen följde och deltog i publikationsverksamheten och mediediskussionen kring forskningsetik. Forskningsetiska delegationen följde även den nationella och internationella utvecklingen för öppen vetenskap och forskning.

6 | INTERNATIONELLA AKTIVITETER

Delegationsordföranden är Finlands representant i den ständiga kommittén Science and Ethics som arbetar med forskningsetik inom All European Academies (ALLEA) samt i etikkommitténs interna editeringsgrupp som hade i uppgift att uppdatera European Code of Conduct on Research Integrity från 2011. Generalsekreteraren är medlem i strategigruppen i ENRIO, nätverket för de europeiska nationella forskningsetiska byråerna. ENRIO höll sitt vårmöte i Ljubljana och höstmöte i Bratislava och i Wien. Forskningsetiska delegationen har dessutom en aktiv samarbetsrelation med nordiska aktörer som NordForsk och andra expertinstanser inom branschen.

ENRIO möte i Bratislava den 20 oktober 2016.

Det treåriga europeiska nätverksprojektet European Network of Research Ethics and Research Integrity (ENERI) inom forskningsetik som finansieras genom Horizon 2020 startade 1.9.2016. Målet med projektet är att skapa ett nätverk av europeiska aktörer inom forskningsetik (research ethics och research integrity), utveckla utbildnings- och övriga resurser, ta fram en expertdatabas för forskningsetik samt stödja de länder där forskningsetikens infrastruktur ännu är i ett utvecklingsstadium. Forskningsetiska delegationen och Helsingfors universitet har deltagit i planeringen av projektet. Bland annat ALLEA, ENIRO och Helsingfors universitet har varit med som partners i projektet. Forskningsetiska delegationens medlem Erika Löfström är med som projektets *work package leader*. Målet med denna WP är att genomföra experternas läroplaner inom forskningsetik.

Forskningsetiska delegationens sekretariat bjöd i november 2016 chef **Torkild Vinther** och personalchef **Torun Ellefsen** in som gäster från det norska forskningsetiska organets (The National Commission for the Investigation of Research Misconduct) sekretariat. De delade med sig av sina erfarenheter av etikbiblioteket som funnits som webbplats sedan 2009 (www.etikkom.no/en/library).

7 | PERSONAL OCH EKONOMI

Forskningsetiska delegationen utarbetar en verksamhetsplan för varje treårig mandatperiod. Insatsområdena och de viktigaste åtgärderna för verksamheten bekräftas separat för varje kalenderår i samband med utarbetandet av budgeten.

Utbildnings- och kulturministeriet anvisade Forskningsetiska delegationen 132 400 € i driftanslag för 2016. Av denna summa användes 37 000 € för rörelseintäkter såsom publikations-, seminarie- och resekostnader. I december 2015 startade Forskningsetiska delegationen och Delegationen för informationsspridning ett gemensamt tvåårigt projekt *Tiedon jakaminen luovakulttuurissa* (Effekter av kunskapsspridning). Projektets samlade finansiering uppgår till 200 000 €. I slutet av 2016 beviljade utbildnings- och kulturministeriet Forskningsetiska delegationen ett särskilt bidrag på 20 000 € för utbildning av stödpersoner inom forskningsetik.

Forskningsetiska delegationen hade år 2016 en anställd på heltid, generalsekreterare samt en gemensam planerare tillsammans med Delegationen för informationsspridning. Vetenskapliga samfundens delegation bistod Forskningsetiska delegationen med ekonomi- och personalförvaltning, nätuppkoppling, datatjänster samt en byråsekreterartjänst mellan tre delegationer. Vetenskapernas hus får användas avgiftsfritt för möten och seminarier.

Denna verksamhetsberättelse har framlagts för Forskningsetiska delegationens möte den 6 april 2017.

Krista Varantola
Ordförande

Sanna Kaisa Spoof
Generalsekreterare